

de betekenis van enkele beïnvloedende factoren voor de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen

Een multivariate analyse op basis van twee Vlaamse steekproeven.

K. Pauwels, F. Van Loon en L. Vereycken

Uit het sociaal economisch onderzoek van het Nationaal Instituut van de Statistiek (1977) van april 1977, blijkt dat het aandeel van de vrouwelijke beroepsbevolking in de totale beroepsbevolking steeds verder toeneemt en nu ongeveer 1/3 bedraagt (33 %).

Binnen deze groep is het percentage gehuwde werknemers opgelopen tot slechts 71 %. In 1970 bedroeg dit percentage nog 60 %.

In tegenstelling tot de mannen is de deelname van vrouwen aan het arbeidsproces meestal geen continu gebeuren. Zo is ondermeer de kans dat vrouwen hun loopbaan onderbreken of stopzetten om hun kinderen op te voeden of hun werk stopzetten vóór zij de pensioenleeftijd bereiken, vrij groot. In deze bijdrage zal, aan de hand van een multiple classificatie-analyse, worden nagegaan in welke mate sommige factoren de arbeidsdeelname van de vrouw beïnvloeden. Hierbij zal worden gebruik gemaakt van twee steekproeven (de nationale enquête gezinsontwikkeling (NEGO III) 1975-1976 en het Nationaal Onderzoek omtrent bestaanszekerheid van sociale zekerheid). Telkens zal de betekenis van de gemeenschappelijke factoren uit beide onderzoeken worden geanalyseerd en zal eveneens worden nagegaan in welke mate er een nadere verklaring wordt verkregen door toevoeging van additionele factoren die slechts voorkomen in één van de twee beschouwde steekproeven. Het is niet het opzet van deze bijdrage grondig in te gaan op de theoretische aspecten van de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen. De bedoeling is hoofdzakelijk de resultaten voor te stellen en te vergelijken van enkele multivariate analyses op de gegevens van de twee steekproeven.

DE GEBRUIKTE DATA

Om het effect te bepalen van een aantal factoren die de arbeidsuitoefening (1) van de gehuwde vrouwen kunnen beïnvloeden, werd beroep gedaan op de onderzoekspopulaties uit twee steekproeven in het Vlaamse land, namelijk de Nationale Enquête Gezinsontwikkeling 1975/76 en het onderzoek omtrent de bestaanszekerheid en sociale zekerheid.

Het centraal thema van de Nationale Enquête Gezinsontwikkeling III (NEGO III) was het opstellen van een interdisciplinaire studie over relaties tussen vruchtbaarheid, vruchtbaarheidsstoornissen, anticonceptie en abortus, ouderschap, partnerrelatie en de arbeid van de vrouw (zie Cliquet en Deven, 1975). Het onderzoek steunde op een re-

presentatieve steekproef van de Nederlands sprekende bevolking en werd uitgevoerd in de tweede helft van 1975 en de eerste helft van 1976.

Uit de totale steekproef van de 4.877 ondervraagde vrouwen van 16 tot 44 jaar, werden 4.059 gehuwde vrouwen, samenwonend met hun echtgenoot, geselecteerd. Meer dan de helft van deze vrouwen (53 %) oefende een bezoldigde buitenhuisactiviteit uit op het ogenblik van de ondervraging terwijl 13 % (nog) nooit had gewerkt. 78 % van de werkende vrouwen had een voltijdse betrekking. 44 % was arbeidster, 38 % bediende, 17 % zelfstandige en het overblijvende procent oefende een vrij beroep uit. 80 % was tewerkgesteld in de privé-sector tegen 20 % in de publieke sector (Pauwels, 1978). In het kader van het eerste nationaal onderzoeksprogramma in de sociale wetenschappen voerde het Centrum voor Sociaal Beleid (C.S.B.) van de Universitaire Faculteiten Sint Ignatius te Antwerpen, een enquête uit over de bestaanszekerheidsituatie der huishoudens in Vlaanderen (Berghman, 1978, Deleeck, 1980). De steekproefomvang, gesteld op 8.400, daalde door weigeringen (23 %) en een onbereikbaarheid (7 %) tot 5.419 te verwerken vragenlijsten. Voor deze bijdrage wordt enkel met de enquêtes van volledige gezinnen (man, vrouw) rekening gehouden (al dan niet met kinderen) waarvan het gezinshoofd (man) niet de pensioengerechtigde leeftijd heeft bereikt : het betreft 2.969 enquêtes. Het percentage vrouwen dat een arbeidstaak uitoefende, bedroeg 34 %. Dit percentage lag 19 % lager dan in het NEG0-III-onderzoek. De samenstelling van beide steekproeven vertoont aanzienlijke verschillen o.m. de keuze van de respondent (uitsluitend vrouwen in NEG0- en gezinshoofden in het C.S.B.-onderzoek) en de leeftijdsgrenzen (16-44 jarige vrouwen in de NEG0-studie en "gezinshoofden die de pensioengerechtigde leeftijd niet hebben bereikt" in de C.S.B.-studie).

KEUZE VAN DE BEINVLOEDENDE FACTOREN

Alvorens over te gaan tot de bespreking van de resultaten van de multiple classificatie-analyse wordt even stilgestaan bij de geselecteerde factoren en hun vermoedelijke impact op de buitenhuis activiteit van de gehuwde vrouw. Ook kunnen ter illustratie enkele resultaten van de bivariate analyses bondig worden voorgesteld. Deze resultaten zijn voor beide studies eveneens weergegeven in tabel 1 (percentage werkende vrouwen voor multiple classificatie-analyse).

De beïnvloedende factor m.b.t. arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen waarover de meeste uitgebreide literatuur bestaat, is ongetwijfeld het kinderaantal, voornamelijk voor wat de volledige gezinnen betreft. Uit de beschikbare literatuur kan worden afgeleid dat er zich een duidelijke afname voordoet op het percentage werkende vrouwen met een stijgend kinderaantal. Hierbij stelt zich uiteraard de vraag welke de richting is van het verband tussen beide variabelen. Het aantal publicaties dat hierop een antwoord tracht te geven is groot (Cramer ; Freedman et al., 1959 ; Kupinsky, 1977 ; Ruckert, 1976 ; Udry, 1978 ; Weller, 1973 ; Young, 1977). Het is in het kader van deze bijdrage niet de bedoeling op deze belangrijke problematiek uitvoerig in te gaan.

Samenvattend kan worden gesteld dat vier belangrijke verklaringen naar voor komen, met name : 1) de vruchtbaarheid beïnvloedt de tewerkstelling, 2) de tewerkstelling beïnvloedt de vruchtbaarheid, 3) de tewerkstelling en de vruchtbaarheid beïnvloeden el-

kaar en 4) de geobserveerde negatieve relatie tussen tewerkstelling en gezinsgrootte is het gevolg van gemeenschappelijke factoren die op beide inwerken.

Er bestaat nochtans geen overeenstemming die van de vier assumpties het dichtst bij de werkelijkheid aanleunt. Wel kon in NEG0 III worden vastgesteld dat er een duidelijke associatie bestaat tussen tewerkstelling en een lagere vruchtbaarheid. 79 % van de vrouwen zonder kinderen werkt. Dit percentage daalt tot 60 % bij gezinnen met 1 kind, 45 % met 2 kinderen en 38 % en 28 % met respectievelijk 3 en 4 kinderen. In het C.S.B.-onderzoek bedraagt het percentage buitenhuis werkende vrouwen 41 %, 46 %, 29 %, 25 %, 15 % en 6 %, respectievelijk voor gezinnen met 0, 1, 2, 3, 4, 5, of 5+ (thuisverblijvende) kinderen.

Bij de negatieve invloed van het kinderaantal op de arbeidsparticipatie moet echter rekening worden gehouden met de leeftijd van de kinderen (Elchardus, 1977 ; Pauwels en Van Loon, 1979 ; Siegers, 1976a, 1976b ; Sweet, 1973).

Voornamelijk de aanwezigheid van jonge kinderen — minder dan 3 tot 6 jaar — vermindert sterk de tewerkstelling van de vrouw (Granger, 1975 ; Pauwels en Van Loon, 1979 ; Siegers, 1976a). Kuysten (1976, 3-4) stelt dat het kinderaantal en de leeftijd van de kinderen — vooral de leeftijd van het jongste kind — als twee aparte beïnvloedende factoren moeten worden beschouwd, doch dat zich dan het probleem stelt van hoe de afzonderlijke invloed van beide dimensies kan worden gemeten.

Aansluitend bij het kinderaantal kan ook de factor primaire subfertiliteit — nog geen kinderen en men denkt dat zulks onomkeerbaar is — in rekening worden gebracht. Het feit dat de vrouw niet moet instaan voor een verzorgende taak voor de kinderen, zou de kans op thuisblijven immers sterk kunnen aantasten. Het aantal vrouwen dat met primaire subfertiliteit wordt geconfronteerd, bedraagt in de NEG0 III-enquête echter slechts 3 %. Deze informatie is niet beschikbaar in de C.S.B.-studie.

Wat de factor leeftijd van de vrouw betreft, vertoont de curve die de arbeidsparticipatie naar leeftijd weergeeft een piek op jonge leeftijd, om dan vrij sterk af te nemen en te stagneren op oudere leeftijd. Siegers (1976b) meent voor Nederland zelfs een lichte toename van de participatiegraad te onderkennen op latere leeftijd. Deze toename tekent zich duidelijk af in de Verenigde Staten (Kreps en Clark, 1975 ; Young, 1977). Kuysten (1976) stelt echter dat voor de Duitse Bondsrepubliek er geen verband kan worden vastgesteld tussen leeftijd en tewerkstelling. Volgens Siegers biedt de factor leeftijd echter geen zelfstandige bijdrage voor de verklaring van de participatie van de vrouw in het arbeidsproces. De verschillen zouden immers moeten worden gezocht in de factoren van het aantal en de leeftijd van de kinderen, die samenhangen met de leeftijd van de vrouw. De leeftijd van de vrouw werd enkel opgenomen in NEG0-III. In het C.B.G.S.-onderzoek is de leeftijd van het gezinshoofd beschikbaar.

Het feit dat vrouwen nog niet hebben gewerkt vóór hun huwelijk vermindert in sterke mate de kans dat zij na hun huwelijk nog ooit zullen werken. Het is wel zó dat de trend om uit werken te gaan vóór het huwelijk, toeneemt. Alleen in NEG0-III werd gevraagd naar de uitoefening van beroepsarbeid door de vrouw vóór haar huwelijk.

Een andere mogelijke beïnvloedende factor betreft het onderwijsniveau van de vrouw. Er bestaat een positief verband tussen het onderwijsniveau van de vrouw en haar te-

werkstelling (Bowen en Finegan, 1969 ; Hoffman en Nye, 1974 ; Pauwels, 1975 ; Young, 1977). Uit de NEG0-III-gegevens blijkt dat 75 % van de vrouwen met een universitair diploma een arbeidstaak uitoefent, tegenover een percentage dat beneden de 60 % ligt voor afgestudeerden uit het hoger middelbaar en lager middelbaar onderwijs en slechts 45 % voor vrouwen die het lager onderwijs achter de rug hebben.

Een analoge trend doet zich voor in de C.S.B.-studie (63 % arbeidsparticipatie bij afgestudeerden uit het hoger onderwijs, en respectievelijk 49 % en 24 % bij afgestudeerden uit het hoger middelbaar en lager onderwijs). Hierbij moet wel gezegd worden dat, hoe hoger de onderwijsgraad van de vrouw is, des te groter het arbeidsaanbod wordt. Vrouwen met een hoog onderwijsniveau hebben veel meer kans om een interessante betrekking te bekleden, die gelegenheid biedt zich te ontplooiën en bovendien goed wordt bezoldigd (Pauwel, 1975). Dit laatste schept dan weer de mogelijkheid om gebeurlijk gemakkelijker in een aangepaste kinderopvang te voorzien. De invloed van het onderwijsniveau op de arbeidsparticipatie is wellicht — zoals Siegers (1976) het uitdrukt — mede het saldo van de effecten van een aantal achterliggende factoren. De mogelijke rechtstreekse invloed die uitgaat van het studiepeil van de man is minder duidelijk. Uit de NEG0-III gegevens kan worden afgeleid dat het kleinste percentage werkende vrouwen zich bevindt in gezinnen waar de man ofwel alleen lager onderwijs heeft genoten, ofwel een universitair diploma bezit, met andere woorden de twee extremen van het onderwijsniveau. Het blijkt dat niet alleen het bereikte studiepeil van man en vrouw op zichzelf belangrijk is, doch ook hoe het studiepeil van beide echtgenoten zich verhoudt tot elkaar. Het studiepeil van de vrouw beïnvloedt positief haar participatie doch dit hoger studiepeil rendeert slechts in de mate dat haar onderwijsniveau gelijkwaardig is aan dat van haar man of het overtreft (Carlier, 1979 ; Leibowitz, 1975 ; Renard, 1976 ; Sweet, 1970). Dit blijkt ondermeer uit de NEG0-III gegevens waar ongeacht het studiepeil van de vrouw 49 % werkt met een diploma dat lager is dan dit van de echtgenoot, 55 % met een gelijkwaardig diploma en 57 % waarvan het diploma waardevoller is. De overeenkomstige percentages in het C.S.B.-onderzoek bedragen 23 %, 30 % en 47 %.

Een andere factor die in beschouwing moet worden genomen, is het bezit van een eigen woning. Uitgegaan wordt van de assumptie dat het verwerven van een eigendomstitel meestal gepaard gaat met een vrij belangrijke financiële inspanning, hetgeen soms beide echtgenoten verplicht om voor een inkomen te zorgen. Deze financiële inspanning vindt men echter ook terug bij de huurders, die plannen maken om een eigendom te verwerven. Vermoed kan worden dat in feite de financiële inspanning die het wonen of het toekomstig wonen meebrengt, belangrijker is dan het al dan niet eigenaar zijn van een woning. Dit kan dan ook een verklaring zijn voor de NEG0-III gegevens waaruit blijkt dat 47 % van de vrouwen die eigenaar zijn werken (29 % in de C.S.B.-studie) tegen 60 % bij de huurders (waarvan de overgrote meerderheid zegt dat zij van plan zijn eigenaar te worden) (42 % in het C.S.B.-studie) (Pauwels, K. en L. Vanderleyden, 1975).

Vanuit de hypothese dat de mobiliteit van de vrouw — gezien haar sterkere binding aan huis — minder groot zou zijn dan die van de man om een arbeidsactiviteit uit te oefenen en de mogelijkheid om een werkgelegenheid te vinden in een stedelijk milieu groter is dan in een verstedelijkt en/of ruraal milieu, werd de factor woongemeente mee in de analyse opgenomen. Daarenboven kan worden vermoed dat vrouwen uit een ru-

raal milieu traditioneler zijn ingesteld, wat tot uiting kan komen in het rolpatroon en een grotere kans met zich meebrengt dat de vrouw thuisblijft (Van Den Bogaert, 1978).

Alleen uit het C.S.B.-materiaal kan worden afgeleid dat een iets groter percentage vrouwen uit een ruraal milieu geen arbeidsactiviteit uitoefent (28 % tegenover 36 % in een stedelijk milieu). Bij de variabele levensbeschouwing – waarbij voor de katholieken een gradient inzake participatie aan de eredienst werd ingebouwd – blijkt uit de NEG0-III gegevens dat vrijzinnige en buitenkerkelijke vrouwen beduidend meer een arbeidstaak uitoefenen dan katholieke. Onder deze laatste categorie zijn het de regelmatig praktiserenden die het minst werken. Onmiddellijk moet hierbij vermeld worden dat het gemiddeld kinderaantal van de katholieke vrouwen hoger ligt (Cliquet en Maelstaf, 1977). De verklaring van de werking van de factor levensbeschouwing kan volgens De Vries (1978) worden gezocht in de mate van kerkelijke gebondenheid – voornamelijk in het begin van het proces van gezinsvorming – die een invloed uitoefent op de mate waarin anticonceptie wordt toegepast, hetgeen op zijn beurt het kinderaantal beïnvloedt. Gegevens over de levensbeschouwing zijn enkel beschikbaar in NEG0-III. Behoudens het onderwijsniveau van de man dat eerder werd geciteerd en gerelateerd werd aan dit van de vrouw, worden nog een aantal andere factoren in de analyse opgenomen, die allen verband houden met de echtgenoot. Een eerste factor is de vraag of de echtgenoot al dan niet werkt. Verondersteld mag worden dat wanneer de man niet voor een inkomen instaat de kans vergroot dat de vrouw dit doet. Dit kwam duidelijk tot uiting bij de analyse van Siegers (1976), op de gegevens van het Nationaal Onderzoek inzake vruchtbaarheid en ouderschapsmotivatie dat in 1975 in Nederland werd gehouden. Er moet wel rekening worden gehouden met het feit dat in het NEG0-III onderzoek amper 4 % van de mannen geen beroep uitoefende op het ogenblik van de ondervraging. In de C.S.B.-steekproef is dit 2 %.

Een tweede factor is de beroepsklasse waartoe de man behoort namelijk het feit dat hij arbeider, bediende of zelfstandige is of een vrij beroep uitoefent.

Ten slotte is er nog de factor inkomen. Met een stijgend inkomen van de man doet er zich – behalve bij de kleinste inkomens – een daling voor van het percentage werken de vrouwen. Dit wordt bevestigd door de bivariate resultaten van NEG0-III en het C.S.B.-onderzoek. Eens de economische noodzaak om te werken minder dwingend wordt, verhoogt de kans dat de vrouw thuis blijft.

Het C.S.B.-onderzoek beschikt nog over informatie i.v.m. de sociale afkomst (bestaanszekerheid van de ouders van de man), alsmede over het belangrijke gegeven van de budgetspanning d.i. het gezinsinkomen gedeeld door het gewenst noodzakelijk minimuminkomen.

Een samenvatting van de operationalisering van de belangrijkste beïnvloedende factoren wordt gegeven in tabel 1 bij de bespreking van de resultaten (2). De afhankelijke variabele (arbeidsuitoefening van de vrouw) werd gedichotomiseerd in werkt-niet/werkt-wel (3).

RESULTATEN VAN DE MULTIVARIATE ANALYSE

De betekenis van de besproken beïnvloedende factoren voor de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen werd geanalyseerd door middel van multiple classificatie-analyse. Deze techniek laat toe veranderlijken van alle meetniveaus als onafhankelijken op te nemen, zolang de afhankelijke variabele maar van intervalniveau is of als zodanig kan worden beschouwd. Inzicht in de werking van mogelijke interactie-effecten gaat echter verloren. De techniek laat wel toe een globaal inzicht te bekomen in de relatieve betekenis van elke factor als predictor van de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen indien het effect van alle andere in de analyse betrokken onafhankelijke variabelen wordt constant gehouden. De resultaten van de multiple classificatie-analyses zijn weergegeven in de tabellen 1, 2, 3 en 4. In de tabellen 1 en 2 zijn — zowel voor NEGO-III als voor het C.S.B.-onderzoek — alle voor beide studies gemeenschappelijke factoren opgenomen. Tabel 1 geeft de resultaten weer van de volledige steekproeven van gehuwde vrouwen waarover informatie beschikbaar is ($n = 3412$ in NEGO-III en $n = 2879$ in het C.S.B.-onderzoek). Tabel 2 bevat uitsluitend de resultaten voor de gehuwde vrouwen met kinderen. Hierbij werd de leeftijd van het jongste kind in de analyse ingeschakeld ($n = 2698$ in NEGO-III en $n = 1967$ in de C.S.B.-studie).

Beide tabellen bevatten voor de onderscheiden onderzoeken: het aantal proefpersonen (cfr. huishoudens in de C.S.B.-studie) per categorie van elke onafhankelijke veranderlijke, het percentage werkende vrouwen per categorie voor het uitvoeren van de multiple classificatie-analyse en het percentage na de multiple classificatie-analyse. Eveneens werd per variabele het percent verklaarde variantie aangegeven alsmede de gekwadrateerde multiple correlatie-coëfficiënt voor alle onafhankelijke variabelen samen.

Indien rekening wordt gehouden met alle gehuwde vrouwen (tabel 1) kan worden vastgesteld dat de resultaten van beide steekproeven — ondanks hun verschillende samenstelling — gelijkaardige tendenzen vertonen. In het NEGO-onderzoek is de gezinsgrootte veruit de belangrijkste predictor van de arbeidsparticipatie van de vrouwen (9 % verklaarde variantie). Haar predictiekracht is driemaal groter dan deze van het onderwijsniveau van de vrouw (0,03). In het C.S.B.-onderzoek oefenen de gezinsgrootte en het onderwijsniveau van de vrouw een gelijke invloed uit op de arbeidsparticipatie (0,04). De spreiding van het percentage werkende vrouwen (na multiple classificatie-analyse) is dan ook in het C.S.B.-onderzoek heel wat geringer bij de variabele gezinsgrootte (van 41 % tot 13 % voor gezinnen met 0 tot 5+ kinderen) dan de NEGO-studie (van 76 % tot 28 % voor gezinnen met 0 tot 5+ kinderen) wat mede veroorzaakt wordt door de gemiddelde hogere tewerkstelling van (jongere) vrouwen in de nationale enquête gezinsontwikkeling. De betekenis van het onderwijsniveau van de vrouw differentiëert slechts weinig voor beide steekproeven (0,03 en 0,04). De kans op het uitoefenen van een beroep wordt in het C.S.B.-onderzoek meer dan verdubbeld voor vrouwen met een hoger onderwijsdiploma tegenover vrouwen uit het lager onderwijs (van 28 % tot 62 %) en bijna verdubbeld in de NEGO-studie (van 45 % tot 80 %).

Het belang van het onderwijsniveau van de man is geringer en blijkt het grootst te zijn in het C.S.B.-onderzoek (0,02). De kans op beroepsarbeid stijgt van 27 % tot 41 % voor vrouwen van wie de man lager onderwijs of hoger middelbaar onderwijs achter de rug heeft. Dit percentage blijft echter 41 % voor vrouwen van wie de echtgenoot een

Tabel 1

Overzicht van de resultaten van de multiple classificatie-analyse van alle factoren gemeenschappelijk in de NEGO III- en de C.S.B.-onderzoeken.

Variabelen en klassen	NEGO-onderzoek			C.S.B.-onderzoek		
	N 3412	% werkende vrouwen voor M.C.A.	na M.C.A.	N 2879	% werkende vrouwen voor M.C.A.	na M.C.A.
<i>Gezinsgrootte</i>						
0 kinderen	639	79	76	665	41	41
1 kind	1036	60	60	741	46	43
2 kinderen	939	45	45	779	29	28
3 kinderen	458	36	38	390	25	28
4 kinderen	204	28	31	179	15	18
5 + kinderen	136	24	28	125	6	13
beta ² (=beta-kwadraat)			0,09			0,04
<i>Onderwijsniveau vrouw</i>						
lager onderw.	1380	45	45	1274	24	28
lager sec. onderw.	1100	54	53	991	34	31
hoger sec. onderw.	687	59	59	425	49	45
NUHO	213	75	80			
UNIV.	32	75	80	189	63	62
beta ²			0,03			0,04
<i>Onderwijsniveau man</i>						
lager onderw.	1149	46	52	1027	26	27
lager sec. onderw.	1026	57	56	905	35	33
hoger sec. onderw.	840	56	52	580	42	41
NUHO	257	63	54			
UNIV.	140	44	40	367	40	41
beta ²			0,01			0,02
<i>Vergelijking onderwijsniveau man-vrouw</i>						
gelijk	1584	55	55	1266	30	34
M < V	653	57	50	520	47	40
V < M	1175	49	52	1093	32	30
beta ²			0,00			0,01
<i>Inkomen man</i>						
< 15.000	187	51	54	296	24	40
15.000-19.999	883	59	57	296	39	40
20.000-24.999	1096	56	56	818	40	40
25.000-29.999	603	48	48	598	36	35
30.000-34.999	315	48	48	363	34	29
35.000 +	328	40	43	508	23	18
beta ²			0,01			0,03
<i>Beroepsniveau man</i>						
geen	119	49	49	241	22	22
arbeider	1875	52	52	1244	35	35
bediende	1105	56	54	1010	40	37
zelfstandige	299	54	60	313	21	28
vrij beroep	14	21	36	71	17	16
beta ²			0,00			0,01
<i>Urbanisatiegraad</i>						
landelijk	510	57	57	142	28	32
verstedelijkt	1487	51	52	1610	32	34
stedelijk	1415	54	53	1127	36	34
beta ²			0,00			0,00
<i>Woonbezit</i>						
eigenaar	1949	47	52	1911	29	31
huurder	1463	60	54	968	42	38
beta ²			0,00			0,00
% verklaarde variantie (R ²)						
		14 %		16 %		

diploma bezit van het hoger onderwijs. In het NEGO-onderzoek is het grootste verschil precies gelegen tussen vrouwen van wie de echtgenoot een universitair diploma bezit en de andere categorieën. In beide studies is de vergelijking van het onderwijsniveau van de vrouw met dit van de man minder betekenisvol als predictor van de arbeidsparticipatie van de vrouw (0.00 in het NEGO-onderzoek en 0.01 in het C.S.B.-onderzoek). De arbeidsparticipatie is het grootst wanneer het onderwijspeil van de vrouw gelijk is en vooral wanneer het hoger ligt dan dit van haar echtgenoot.

De vrouw oefent in geringere mate een beroep uit bij toenemend inkomen van de man. De betekenis van de inkomensvariabele is groter in de studie over de bestaanszekerheid (0.03) dan in het onderzoek over gezinsontwikkeling (0.01). In het C.S.B.-onderzoek daalt de arbeidsparticipatie van 40 % voor inkomens tot 25.000 frank tot slechts 18 % voor inkomens van meer dan 35.000 frank. De overeenkomstige daling in het NEGO-onderzoek gaat van ± 55 % tot 43 %. Het beroepsniveau van de man (arbeiders, bedienden, zelfstandigen en vrije beroepen) draagt weinig bij tot de verklaring van het buitenhuis uitoefenen van een arbeidstaak door de vrouw. Slechts in het C.S.B.-onderzoek is er een verklaring van de variantie met 1 %.

Deze geringe verklaring is gedeeltelijk te zoeken in de ruwe categorisering die hierbij gebruikt werd. Er werd immers geen onderscheid gemaakt naar het soort arbeiders of bedienden. Het percentage buitenhuis arbeidende vrouw is het hoogst indien de man arbeider of bediende is en het laagst bij vrouwen waar de echtgenoot een vrij beroep uitoefent of helemaal geen beroep heeft. Het lage percentage vrouwen wiens echtgenoot een vrij beroep uitoefenen en die zelf buitenhuis arbeiden vindt men ook terug in het NEGO-onderzoek (36 %). De betekenis van de twee resterende veranderlijke "urbanisatiegraad van de woonplaats" en "woonbezit" is nihil (telkens 0.00 verklaring in beide studies).

Het totaal percentage verklaarde variantie van het niet of wel uitoefenen van een arbeidstaak door de gehuwde vrouw door alle predictoren samen bedraagt 16 % in het C.S.B.-onderzoek en 14 % in de NEGO-studie. Indien uitsluitend de arbeidsuitoefening wordt geanalyseerd bij gehuwde vrouwen met kinderen en de leeftijd van het jongste kind mede in de analyse wordt ingeschakeld, daalt voor beide onderzoeken het totaal percentage verklaarde variantie tot 11 % en 15 % respectievelijk in het NEGO- en in het C.S.B.-onderzoek (tabel 2). Zonder rekening te houden met interactie-effecten neemt in de NEGO-studie de betekenis van de variabele gezinsgrootte af (0.07) zonder dat de leeftijd van het jongste kind enige noemenswaardige bijdrage tot verklaring van de arbeidsparticipatie van de vrouw levert (0.00). In de C.S.B.-studie extraheert de leeftijd van het jongste kind 2 % van de variantie van het buitenhuis uitoefenen van een arbeidstaak door de vrouw, terwijl ook de betekenis van de gezinsgrootte toeneemt (0.06) en bijna dezelfde wordt als in NEGO-III.

De predictiekracht van de overige factoren ondergaat niet veel wijzigingen t.o.v. de analyse zonder de leeftijd van het jongste kind, uitgezonderd het onderwijspeil van vrouw (0.05 in NEGO en 0.03 in het C.S.B.-onderzoek).

De betekenis van deze onderwijsfactor neemt toe in de NEGO-studie en vermindert licht in het C.S.B.-onderzoek.

Tot hiertoe werden uitsluitend de resultaten voorgesteld en de betekenis nagegaan van

Tabel 2

Overzicht van de resultaten van de multiple classificatie-analyse van alle factoren in de NEGO-III en C.S.B.-onderzoeken, inclusief de leeftijd van het jongste kind

Variabelen en klassen	NEGO-onderzoek			C.S.B.-onderzoek		
	N 1786	% werkende vrouwen voor M.C.A.	na M.C.A.	N 1967	% werkende vrouwen voor M.C.A.	na M.C.A.
<i>Gezinsgrootte</i>						
1 kind	1034	60	60	656	45	44
2 kinderen	939	45	45	682	28	27
3 kinderen	458	36	37	351	24	25
4 kinderen	204	28	30	164	15	16
5 + kinderen	136	24	26	114	07	09
beta ²			0,07			0,06
<i>Onderwijsniveau vrouw</i>						
lager onderw.	1181	40	39	876	24	28
lager sec. onderw.	866	47	46	680	30	27
hoger sec. onderw.	548	53	55	276	41	37
NUHO	167	73	80	135	57	56
UNIV.	24	70	78			
beta ²			0,05			0,03
<i>Onderwijsniveau man</i>						
lager onderw.	990	42	47	713	24	24
lager sec. onderw.	828	51	51	611	34	31
hoger sec. onderw.	663	49	46	379	35	37
NUHO	195	55	55	264	34	37
UNIV.	110	40	33			
beta ²			0,01			0,01
<i>Vergelijking onderwijsniveau man-vrouw</i>						
gelijk	1305	50	50	866	28	31
M < V	542	51	42	350	41	37
V < M	939	41	46	751	29	27
beta ²			0,00			0,01
<i>Inkomen man</i>						
< 15.000	149	43	47	166	23	32
15.000-19.999	655	51	52	203	38	39
20.000-24.999	891	50	51	627	35	36
25.000-29.999	518	44	43	248	34	35
30.000-34.999	281	44	41	294	34	30
35.000 +	292	38	38	429	20	17
beta ²			0,01			0,03
<i>Beroepsniveau man</i>						
geen	95	44	47	131	22	31
arbeider	1513	45	44	868	32	31
bediende	897	50	49	249	22	27
zelfstandige	270	52	55	662	35	33
vrij beroep	11	27	42	57	14	14
beta ²			0,00			0,01
<i>Urbanisatiegraad</i>						
landelijk	408	50	51	108	25	25
verstedelijkt	1216	45	46	1133	30	30
stedelijk	1162	48	47	726	33	32
beta ²			0,00			0,00
<i>Woonbezit</i>						
eigenaar	1760	44	46	606	37	32
huurder	1026	52	48	1361	28	30
beta ²			0,00			0,00
<i>Leeftijd jongste kind</i>						
0-3 jaar	857	53	46	773	38	34
3-5 jaar	602	46	48			
6-11 jaar	852	45	49			
12-17 jaar	388	40	42			
18 + jaar	87	56	50			
beta ²			0,00			0,02
% verklaarde variantie (R ²)						
			11 %			15 %

deze beïnvloedende factoren van de arbeidsparticipatie van de vrouw die gemeenschappelijk zijn voor beide studies. De nationale enquête gezinsontwikkeling beschikt additioneel over volgende veranderlijken : de leeftijd van de vrouw (ingedeeld in zes categorieën van vijf jaar), haar levensbeschouwelijke oriëntatie (katholiek : regelmatig, onregelmatig, of niet pratikerend ; en vrijzinnig), het feit of de vrouw al of niet vóór het huwelijk heeft gewerkt en eventuele subfertiliteit. Indien geen rekening wordt gehouden met de leeftijd van het jongste kind en alle gezinnen in de analyse worden ingeschakeld stijgt het percentage verklaarde varianties van 14 % tot 20 % (tabel 3a). De leeftijd van de vrouw extraheert slechts 1 % van de variantie van de arbeidsparticipatie. Het feit dat de vrouw reeds een beroepsactiviteit vóór het huwelijk heeft uitgeoefend, verklaart 4 % van de variantie voor haar huidige arbeidsparticipatie. De belangrijkste beïnvloedende variabele blijft echter de gezinsgrootte (0.08). Na inschakeling van de leeftijd van het jongste kind in de analyse daalt de proportie geëxtraheerde variantie opnieuw tot 16 % (tabel 3b). Het al of niet uitoefenen van een arbeidstaak door de vrouw vóór het huwelijk (0.03) blijft samen met de gezinsgrootte (0.03) en het onderwijsniveau van de vrouw (0.05) behoren tot de belangrijkste predictoren. Ook in het C.S.B.-onderzoek stijgt het percentage verklaarde variantie van de arbeidsparticipatie van de vrouw na inschakeling van enkele additionele variabelen (tabel 4). Vooral de leeftijd van de man (deze van de vrouw is niet beschikbaar in het C.S.B.-onderzoek) en de budgetspanning, blijken twee belangrijke beïnvloedende factoren te zijn van de arbeidsuitoefening van de vrouw (resp. 0.06 en 0.05 bij de analyse zonder en 0.04 en

Tabel 3

Resultaten van de multiple classificatie-analyse in NEGO III, inclusief de voor dit onderzoek additionele factoren (β^2)

Afhankelijke variabele	a		b		c		d	
	Werkt niet / werkt wel	Werkt wel / werkt niet	Werkt niet + niet van plan Werkt wel / blijft werken	Werkt niet + niet van plan Werkt wel / blijft werken	2049	1701		
N =	3305	2698						
Gezinsgrootte	0,08	0,03	0,05	0,03				
Onderwijsniveau vrouw	0,03	0,05	0,06	0,05				
Onderwijsniveau man	0,00	0,01	0,01	0,01				
Vergelijking onderwijsniveau man-vrouw	0,00	0,00	0,00	0,00				
Inkomen man	0,01	0,01	0,01	0,01				
Beroepsniveau man	0,01	0,01	0,00	0,01				
Urbanisatiegraad	0,00	0,00	0,01	0,00				
Woonbezit	0,00	0,00	0,00	0,00				
Leeftijd jongste kind	-	0,01	-	0,01				
Leeftijd vrouw	0,01	0,02	0,04	0,02				
Arbeid vrouw voor huwelijk	0,04	0,03	0,05	0,03				
Levensbeschouwing	0,00	0,00	0,00	0,00				
Subfertiliteit	0,00	0,00	0,00	0,00				
R ²	0,20	0,16	0,31	0,28				

Tabel 4

Resultaten van de multiple classificatie-analyse in de C.S.B.-studie, inclusief de voor dit onderzoek additionele factoren (β^2)

Afhankelijke variabele	N =	a	b
		Werkt niet / werkt wel 2677	Werkt niet / werkt wel 2033
Gezinsgrootte		0,05	0,04
Onderwijsniveau vrouw		0,02	0,02
Onderwijsniveau man		0,01	0,01
Vergelijking onderwijsniveau man-vrouw		0,00	0,00
Beroepsniveau man		0,01	0,01
Bestaanszekerheid ouders v/d man		0,00	0,00
Leeftijd man		0,06	0,04
Inkomen man		0,05	0,05
Budgetspanning		0,05	0,06
Leeftijd jongste kind		-	0,00
R ²		0,26	0,23

0.06 bij de analyse inclusief de leeftijd van het jongste kind). R² bedraagt 26 % in het geval de leeftijd van het jongste kind niet en 23 % indien deze variabele wel in het onderzoek wordt opgenomen.

De tot hertoe besproken resultaten van de betekenis van de onafhankelijke variabelen voor de arbeidsparticipatie van gehuwde vrouwen kunnen in een niet onaanzienlijke mate worden geaccentueerd indien de variabele "uitoefening van een arbeidstaak" op een andere wijze wordt geoperationaliseerd. In plaats van de variabele te operationaliseren in 'werkt niet' versus 'werkt wel' werd in het NEGO-onderzoek volgende afhankelijke variabele in de analyse ingeschakeld: "werkt niet en is niet zinnens nog ooit een arbeidstaak uit te oefenen" versus "werkt wel en is niet van plan het werk stop te zetten" (in de C.S.B.-studie bestond deze mogelijkheid niet). Het percentage verklaarde variantie door de acht in de twee studies gemeenschappelijke basisvariabelen stijgt van de oorspronkelijke 14 % (voor de afhankelijke variabele werkt-niet/werkt-wel) tot 22 %.

Dit percentage kan zelfs worden opgedreven tot 31 % (28 % bij inschakeling van de leeftijd van het jongste kind) indien ook de voor NEGO-III additionele variabelen in de analyse worden opgenomen (tabel 3, c en d). De belangrijkste predictoren blijven de

gezinsgrootte (0.05), het onderwijspeil van de vrouw (0.06), de leeftijd van de vrouw (0.04) en het feit of de vrouw reeds vóór het huwelijk een arbeidstaak heeft uitgeoefend (0.05).

SAMENVATTING

Het opzet van deze bijdrage was door middel van multiple classificatie-analyse een inzicht te bekomen in de relatieve betekenis van een aantal beïnvloedende factoren van de arbeidsparticipatie van de gehuwde vrouw in Vlaanderen. Hierbij werd gebruik gemaakt van twee steekproeven nl. de nationale enquête gezinsontwikkeling 1975/76 (NEGO III) van het Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien en het nationaal onderzoek voor bestaanszekerheid en sociale zekerheid van het Centrum voor Sociaal Beleid van de Universitaire Faculteiten Sint Ignatius te Antwerpen. Vooreerst werd gepoogd de betekenis te bepalen van een aantal factoren die gemeenschappelijk waren voor de NEGO- en de C.S.B.-studies. De analyse wees erop dat de belangrijkste predictiekracht uitging van de gezinsgrootte en het onderwijsniveau van de vrouw. Ook het inkomensniveau van de man en zijn onderwijspeil oefenden enige invloed uit, die het grootst bleek te zijn in het C.S.B.-onderzoek. Indien uitsluitend de arbeidsuitoefening werd geanalyseerd bij gehuwde vrouwen met kinderen en de leeftijd van het jongste kind mede in aanmerking werd genomen, daalde het totale percentage verklaarde variantie licht in beide onderzoeken. De toegevoegde variabele *leeftijd van het jongste kind* oefende alleen een effect uit in het onderzoek over bestaanszekerheid. Overigens bleven ook de gezinsgrootte en het onderwijsniveau van de vrouw behoren tot de belangrijkste predictoren van het buitenhuis uitoefenen van een arbeidstaak door de vrouw.

Naast een aantal gemeenschappelijke factoren beschikten beide studies elk over een reeks van specifieke veranderlijken. Zowel in het NEGO- als in het C.S.B.-onderzoek nam de omvang van het percent verklaarde variantie door inschakeling van deze additionele factoren toe. In de nationale enquête gezinsontwikkeling bleek vooral het feit dat de vrouw al of niet vóór het huwelijk reeds aan een arbeidsproces deelnam, niet onbelangrijk. In het C.S.B.-onderzoek was dit vooral het geval voor de leeftijd van de man en de budgetspanning. De verklaarde variantie kon in NEGO-III nog aanzienlijk worden opgedreven door de afhankelijke variabele (werkt-niet versus werkt-wel strenger te polariseren tot "werkt niet en is niet van plan nog ooit te werken" versus "werkt wel en is niet zinnens te stoppen").

Een belangrijk punt van deze bijdrage was het naast elkaar leggen van de resultaten van de twee onderzoeken. Ondanks een groot verschil in onderzoeksdoel en steekproefdesign bleken dezelfde beïnvloedende factoren voor een groot gedeelte terug te komen in beide studies, zij het niet altijd met dezelfde relatieve betekenis. Deze bevinding ondersteunt de betekenis van de betreffende factoren. Overigens is de lijst van mogelijke beïnvloedende factoren uiteraard niet uitputtend en bleef de theoretische integratie buiten het opzet van deze bijdrage. De resultaten dragen ook de stempel – met de voor- en nadelen – van de gebruikte analysetechniek.

ABSTRACT

This article presents some results of a multiple classification analysis, estimating the effects of some independent variables on the professional activity of married women. The data for this research are selected from two samples of the Dutch speaking part of Belgium: the National Fertility Survey of the Population and Family Study Centre of the Ministry of Public Health and the Family (NEGO III) and the National Survey on social security (CSB-study) of the Centre for Social Policy of the University of Antwerpen (U.F.S.I.A.).

First, an attempt was made to determine the effect of a number of common factors for both samples. The multiple classification analysis indicated that family size and the level of education of the woman had the most important predictive power for her labour force participation. Also the income level of the husband and his education had some influence on the professional activity of the wife.

Besides a number of common factors, both samples also had the disposal of a series of variables

specifically for each study. In NEG0 III it appeared from the analysis that the labour market participation before marriage had an important effect on the present professional activity of the wife. Important variables to influence the wife's employment in the CSB-study were the age of her husband and the "budget tension" of the family.

NOTEN

1. Ter vereenvoudiging zal in het verder verloop van de tekst de categorie vrouwen die een betaalde beroepsactiviteit uitoefenen worden aangeduid als werkende vrouwen terwijl alle andere vrouwen worden ondergebracht in de categorie niet werkende vrouwen.
2. Noteer de verschillende codering in beide onderzoeken van de onderwijsfactoren en van de leeftijd van het jongste kind.
3. Voor wat de werkloze vrouwen betreft werden deze als actieve vrouwen beschouwd voor zover hun werkloosheid minder dan 1 jaar bedroeg. Er werd aangenomen dat zij bv. inzake gezinsopbouw dichter aansluiten bij het patroon van de actieve dan van de niet-actieve vrouwen.

BIBLIOGRAFIE

- BERGHMAN, J., e.a., *Bestaanszekerheid en sociale zekerheid. Doelmatigheid van de sociale zekerheid en eerste schets voor de sociale indicatoren inzake bestaanszekerheid*, Brussel, Ministerie van Wetenschapsbeleid, 1978, 2 delen.
- BOWEN, W., T. FINEGAN, *The economics of labor force participation*, Princeton University Press, Princeton, 1969.
- CARLIER, A., Arbeidsaanbod van de vrouw : relatieve inkomensbenadering, in *Bevolking en Gezin*, 1979, 2, 183-200.
- CLIQUET, R., F. DEVEN, Vruchtbaarheidsonderzoek in België : Nationale enquête gezinsontwikkeling (NEG0 III, 1975), in *Bevolking en Gezin*, 1975, 2, 322-325.
- CLIQUET, R., H. MAELSTAF, Levensbeschouwing en Gezinsvorming in Vlaanderen, in *Bevolking en Gezin*, 1977, 3, 313-345.
- CRAMER, J., Fertility and female employment : problems of causal direction, in *American Sociological Review*, 1980, 2, 167-190.
- DELEECK, H., e.a., *De sociale zekerheid tussen droom en daad-theorie, onderzoek, beleid*, Deventer-Antwerpen, Van Loghem Slaterus, 1980.
- DE VRIES, H., De toepassing van geboorteregeling bij jonge gezinnen, in *Bevolking en Gezin*, 1978, 1, 91-117.
- ELCHARDUS, M., Arbeidsmarktparticipatie van gehuwde moeders. Gezinsgrootte en gezinsontwikkeling, in *Bevolking en Gezin*, 1977, 2, 211-236.
- FREEDMAN, R., P. WHELPTON, A. CAMPBELL, *Family planning, sterility and population growth*, Mc Graw Hill, New York, 1959.
- GRANGER, D., E. LAPIERRE-ADAMCYK, Les taux d'activité chez les Québécoises francophones, in *Population et Famille*, 1975, 1, 34, 1-25.
- HOFFMAN, L., F. NYE, *Working Mothers*, Jossey Bass Publishers, San Francisco, Washington, London, 1974.
- KUPINSKY, S. (ed.) *The fertility of working women. A synthesis of international Research*, Praeger Publishers, New York, London, 1977.
- KUYSTEN, A., Gezinsfase en arbeidsmarktparticipatie van gehuwde vrouwen, in *Bulletin van het Nederlands Interuniversitair Demografisch Instituut*, 1976, 20, 3-4.
- KREPS, J., R. CLARK, *Sex, Age, Work, The changing composition of the labor force, Policy Studies in Employment and Welfare*, The Johns Hopkins University Press, Baltimore, London, 1975, 23.
- LEIBOWITZ, A., Education and the allocation of women's time, in : Fuster, J. (ed.), *Education, income and human behavior*, Mc Graw Hill, New York, 1958.
- Nationaal Instituut voor de Statistiek, *Sociaal Economisch Onderzoek*, april 1977, Deel 2, 1978.
- PAUWELS, K., *De arbeid van de vrouw en het gezinsbudget*, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien, Technisch Rapport 1, 1973.
- PAUWELS, K., De arbeid van de vrouw, evolutie en betekenis, in *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1975, 2, 153-165.
- PAUWELS, K., L. VANDERLEYDEN, *Nota betreffende de huisvesting*, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien, C.B.G.S.-Beleidsnota, 8, 1975.

- PAUWELS, K., *De arbeidsparticipatie van de gehuwde vrouw, onderzoekresultaten NEG0 III (1975-76)*, Centrum voor Bevolkings- en Gezinsstudien Rapport, 1978, 21, 63.
- PAUWELS, K., F. VAN LOON, *De arbeidsmarktparticipatie van gehuwde vrouwen. Een multivariate analyse*, in *Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen*, 1979, 1, 67-73.
- RENARD, R., *Recherches socio-économiques sur la famille, Homme et Femme*, CEPOFA, 1976.
- RUCKERT, G., *The employment of women as a cause of a declining number of births*. Bundesinstitut für Bevölkerungsforschung, Wiesbaden, 1976.
- SIEGERS, J., *Participatie op de arbeidsmarkt door gehuwde vrouwen jonger dan 35 jaar in Nederland*, in *Bevolking en Gezin*, 1976, 2, 209-228.
- SIEGERS, J., *De invloed van de factoren leeftijd en burgerlijke staat op de ontwikkeling van de participatie op de arbeidsmarkt door vrouwen in Nederland, 1960-1971*, in *Bevolking en Gezin*, 1976, 3, 343-361.
- SWEET, J., *Family composition and the labor activity of american wives*, in *Demography*, 1970, 7, 195-209.
- SWEET, J., *Women in the labor Force*, Seminar Press, New York, London, 1973.
- UDRY, J., *Work-fertility relationships for married women. Untangling the causal direction*. Paper Carolina Population Center, 1978.
- VAN DEN BOGAERT, G., *Profiel van de vrouw in België. Een doorlichting van de relatie en de gezinsvorming en de maatschappelijke achtergrond van de vrouw*. Studies en Documenten, 9, De Nederlandsche Boekhandel Antwerpen, Amsterdam, 1978.
- WELLER, R., *Female labor force participating, fertility and population policy*, Paper-International Population Conference, Luik 1973.
- YOUNG, C., *The family life cycle*. Department of Demography, The Australian National University Canberra, 1977.